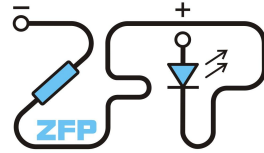

Kabinet výuky obecné fyziky, UK MFF

Fyzikální praktikum ...

Úloha č. ....

Název úlohy: .....

Jméno: ..... Obor: FOF FAF FMUZV

Datum měření: ..... Datum odevzdání: .....

Připomínky opravujícího:

	Možný počet bodů	Udělený počet bodů
Práce při měření	0 - 3	
Teoretická část	0 - 2	
Výsledky a zpracování měření	0 - 9	
Diskuse výsledků	0 - 4	
Závěr	0 - 1	
Seznam použité literatury	0 - 1	
Celkem	max. 20	

Posuzoval: .....

dne: .....

Pracovní úkoly

1. Na internetu najděte katalogové listy všech optoelektronických součástek, které budete v úloze používat, konkrétní měřené součástky vybere vyučující. Parametry důležité ke splnění pracovních úkolů vypište a přiložte do zápisu z měření.
2. Změřte voltampérové a světelné charakteristiky dvou luminiscenčních diod v propustném směru. Grafy vytvořte v praktiku, jsou povinnou součástí zápisu z měření.
3. Ze změřených V-A charakteristik určete pro jednotlivé diody statický odpor R_d , dynamický odpor R_{di} , hodnotu konstanty n a prahové napětí U^* . Určete, z jakého materiálu jsou jednotlivé diody zhotoveny. Nezapomeňte na graf $\ln(I_F)$ vs. U_F .
4. Změřte charakteristiky fototranzistoru při třech různých hladinách osvětlení. Měření proveďte pomocí pikoampérmetru s vestavěným zdrojem Keithley s funkcí ukládání dat do paměti přístroje. Povinnou součástí zápisu z měření jsou grafy naměřených charakteristik, tabulky do protokolu netiskněte.
5. Změřte zisk fototranzistoru při třech různých hladinách osvětlení a jednom napětí U_{CE} .

[1]

Teorie

Předmětem práce je proměřit voltampérové a světelné charakteristiky dvou LED a fototranzistoru.

LED, neboli luminiscenční dioda, je polovodičová dioda, která díky vhodným příměsím při průchodu proudu v propustném směru svítí. Nejběžnějšími příměsami jsou slitiny typu $\text{GaAs}_x\text{P}_{1-x}$, kde $x \in \langle 0, 1 \rangle$. Dioda s $x = 0$ emituje světlo o vlnové délce $\lambda = 565$ nm, dioda s $x = 1$ má $\lambda = 920$ nm.[2] Udávaná vlnová délka použité červené diody je $\lambda = 660$ nm, předpokládáme-li lineární závislost, znamená to, že je vyrobena ze slitiny $\text{GaAs}_{0,27}\text{P}_{0,73}$. Udávané příměsi modré diody, která byla použita, jsou InGaN.

Pro V-A charakteristiku běžné polovodičové diody (bez rekombinace) platí tzv. Shockleyova rovnice:

$$I(U_d) = I_S (e^{aU_d} - 1), \quad (1)$$

kde I_S a a jsou konstanty závislé na teplotě a vnitřních vlastnostech diody.[3] U_d je napětí na diodě. Jelikož budeme měření provádět v obvodu, kde je za diodou sériově zapojený ochranný odpor R_o , platí $U_d = U_0 - R_o I$. Dosazením do (1) a vyřešením pro I získáme vztah:

$$I(U_0) = \frac{W(a R_o I_S e^{a(R_o I_S + U_0)})}{a R_o} - I_S \quad (2)$$

kde $W(x)$ je Lambertova funkce.

Statický odpor $R_S = U_d/I$ vyjádříme z (1) jako

$$R_S(U_d) = \frac{U_d}{I_S (e^{aU_d} - 1)}. \quad (3)$$

Pro dynamický odpor platí

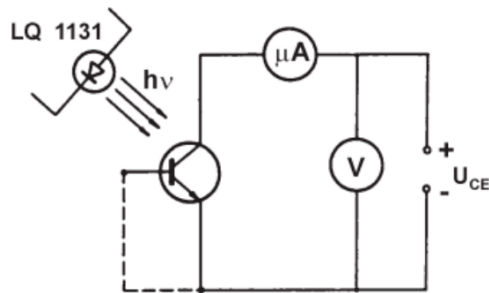
$$R_D(U_d) = \frac{dU_d}{dI} = \left(\frac{dI}{dU_d} \right)^{-1} = \frac{1}{a I_S e^{aU_d}}. \quad (4)$$

Prahové napětí U^* diody je poměrně arbitrární parametr – tradičně se určuje tak, že se naměřenými daty proloží přímkou a U^* je potom průsečík této přímky s osou $I = 0$, protože je ale závislost $I(U)$ exponenciální a v žádné části se nepodobá přímce, takto získaná hodnota U^* silně závisí na intervalu, který pro lin. regresi zvolíme. Pro účely této práce bylo proto U^* pragmaticky určeno jako napětí na diodě, při kterém $I = 1 \text{ mA}$.

Fototranzistor je součástka funkčně ekvivalentní klasickému tranzistoru s tím rozdílem, že fototranzistor je možné otevřít i tak, že na něj necháme dopadat světlo. Proudové zesílení fototranzistoru je charakterizováno tzv. ziskem

$$G = \frac{I_{CO}}{I_\phi}, \quad (5)$$

kde I_{CO} a I_ϕ je proud na kolektoru při rozpojené, resp. zkratované bázi a emitoru.[2]

Obrázek 1: Schéma zapojení fototranzistoru

Výsledky měření

Pomůcky

- červená LED LQ1131
- modrá LED 560LB7D
- fotodioda 1PP75
- fototranzistor
- odporová dekáda
- multimetr Keithley 6487

Zavedené veličiny a notace

U napětí

Chyby měření

Naměřené hodnoty

Nejprve bylo provedeno měření sekvenční měřební V-A charakteristiky červené LED. Dioda byla zapojena v sérii za ochranným odporem cca. 400Ω , přístrojem Keithley bylo provedeno sériové měření v rozsahu $U_0 = 0$ až 10 V s krokem $0,1 \text{ V}$. Naměřené body $[U_0, I]$ byly proloženy závislostí (2), získané koeficienty a jejich statistické chyby jsou:

$$a = (26,6 \pm 1,5) \text{ V}^{-1}$$

$$R_o = (401,2 \pm 0,3) \Omega$$

$$I_S = (3 \pm 7) 10^{-21} \text{ A}$$

Z parametru R_o bylo pro naměřená data dopočítáno napětí na diodě U_d . Do grafů 1a a 1b byly zaneseny body $[U_d, I]$ a teoretická závislost (1). Prahové napětí vyšlo zhruba $U^* = 1,52 \text{ V}$.

Dále byl pro naměřená data vypočítán statický odpor $R_S = U_d/I$ a dynamický odpor

$$(R_D)_n = \frac{(U_d)_{n+1} - (U_d)_n}{(I)_{n+1} - (I)_n},$$

kde $(X)_n$ značí n -tou naměřenou hodnotu veličiny X . Body $[U_d, R_S]$ a $[U_d, R_D]$ byly vyčištěny od šumu (byly odebrány body, které narušovaly monotonii) a společně s teoretickými závislostmi (3) a (4) zaneseny do grafu 2.

Poté byla LED umístěna do neprůsvitné krabičky společně s fotodiodou a přístrojem Keithley ve stejném nastavení byla proměřena závislost proudu protékajícího fotodiodou $I_{det.}$ na napětí U_0 na LED s ochranným odporem. Naměřeným hodnotám $I_{det.}(U_0)$ byly přiřazeny odpovídající hodnoty $U_d(U_0)$ a $I(U_0)$ z předchozího měření, body $[U_d, I_{det.}]$ byly zaneseny do grafu 3 a body $[I, I_{det.}]$ do grafu 4.

Následně bylo totéž provedeno s modrou LED. Koeficienty získané regresí jsou

$$a = (12,6 \pm 0,3) \text{ V}^{-1}$$

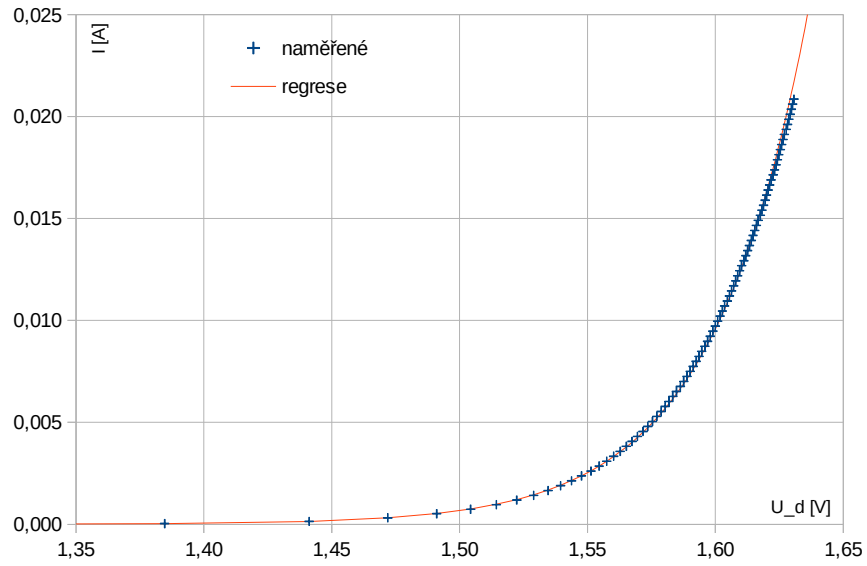
$$R_o = (413,3 \pm 0,3) \Omega$$

$$I_S = (6 \pm 4) 10^{-21} \text{ A}$$

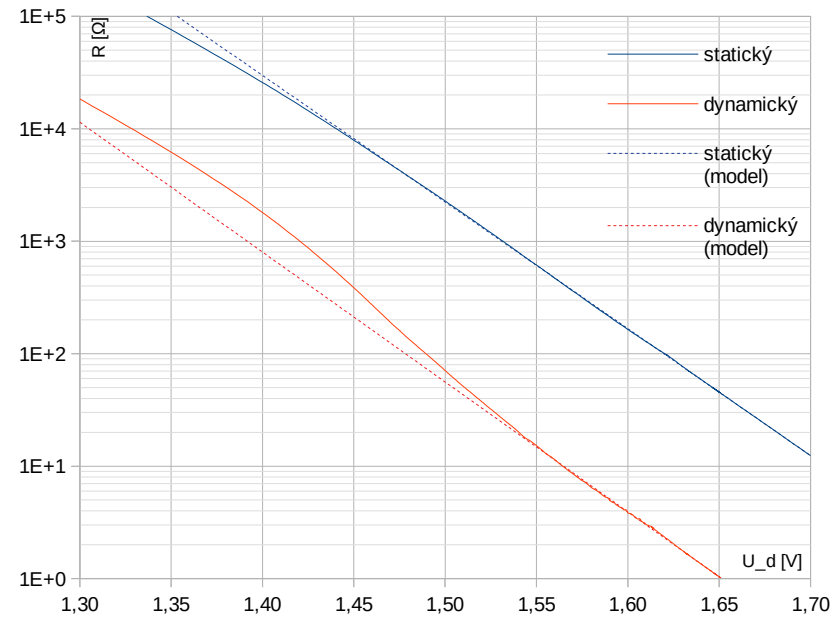
a výsledky byly zaneseny do grafů 4 až 8. Prahové napětí vyšlo zhruba $U^* = 2,59 \text{ V}$.

Nakonec bylo provedeno měření fototranzistoru při třech různých úrovních osvětlení. Fototranzistor byl při tom uzavřený v neprůsvitné krabičce s červenou diodou, kterou procházel proud I . Nejprve byl měřen bázový proud I_B v závislosti na napětí U_{CE} mezi emitorem a kolektorem. Tyto hodnoty byly zaneseny do grafu 9. Následně byly proměřeny proudy I_{CO} a I_ϕ při stálém napětí $U_{CE} = 5 \text{ V}$. Z nich vypočítaný zisk G byl zanesen do grafu 10 proti proudu I osvětlovací diodou. Mezivýpočty jsou v tabulkách vedle grafu.

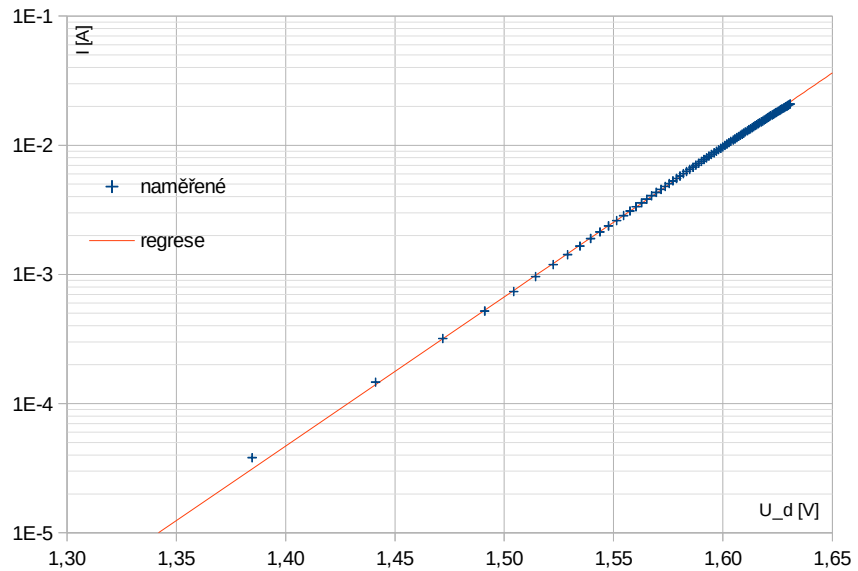
Graf č. 1a: V-A Červená LED

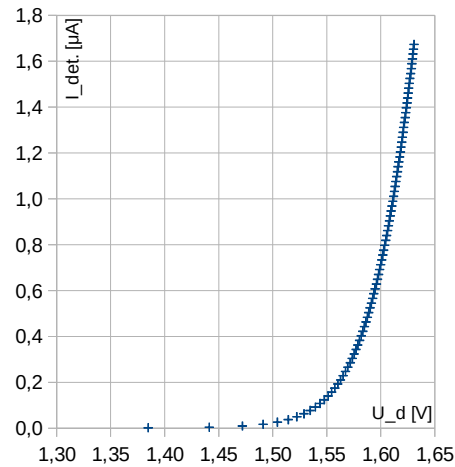
Graf č. 2: R Červená LED

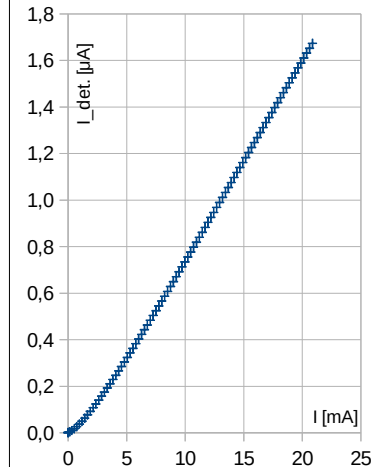
Graf č. 1b: V-A Červená LED

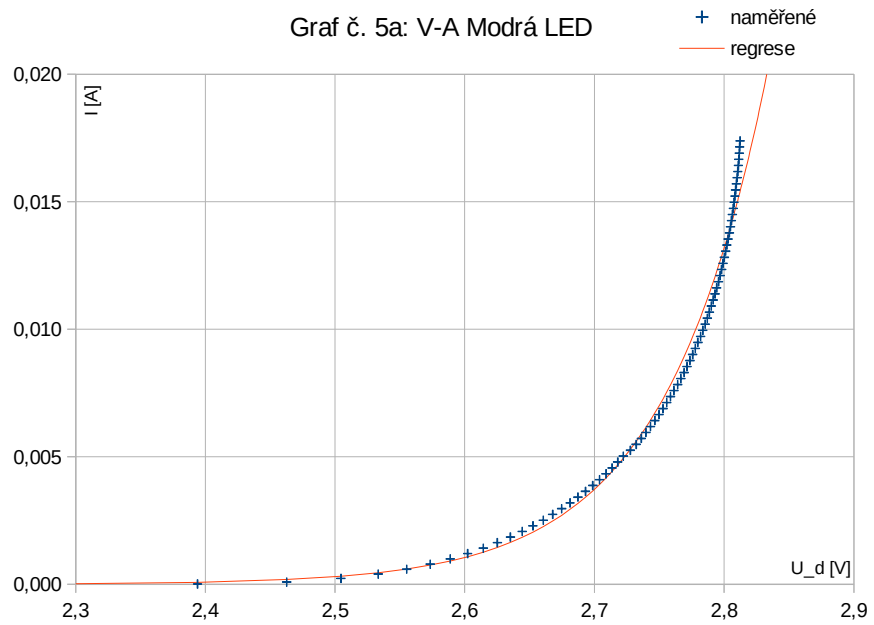
Graf č. 3:
Napětí na červené LED
× proud detektorem

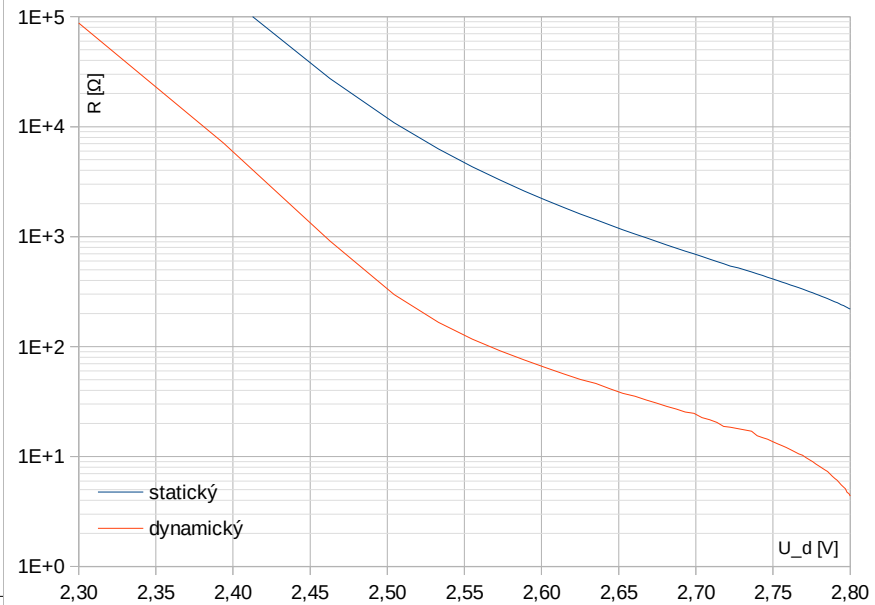
Graf č. 4:
Proud červenou LED
× proud detektorem

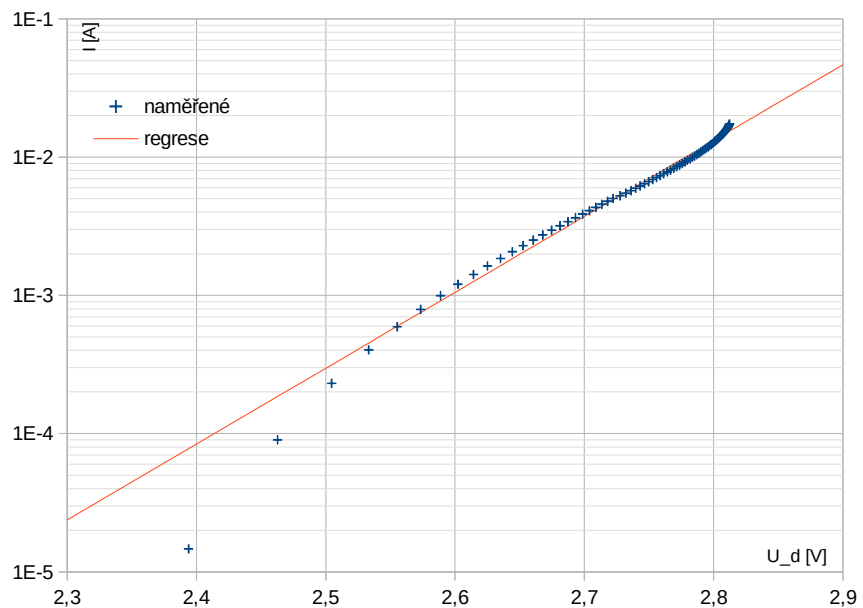
Graf č. 5a: V-A Modrá LED

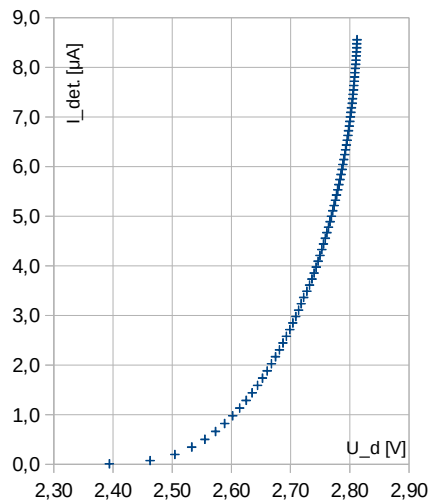
Graf č. 6: R Modrá LED

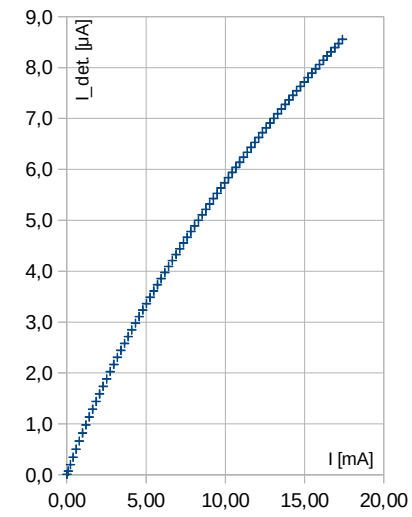
Graf č. 5b: V-A Modrá LED

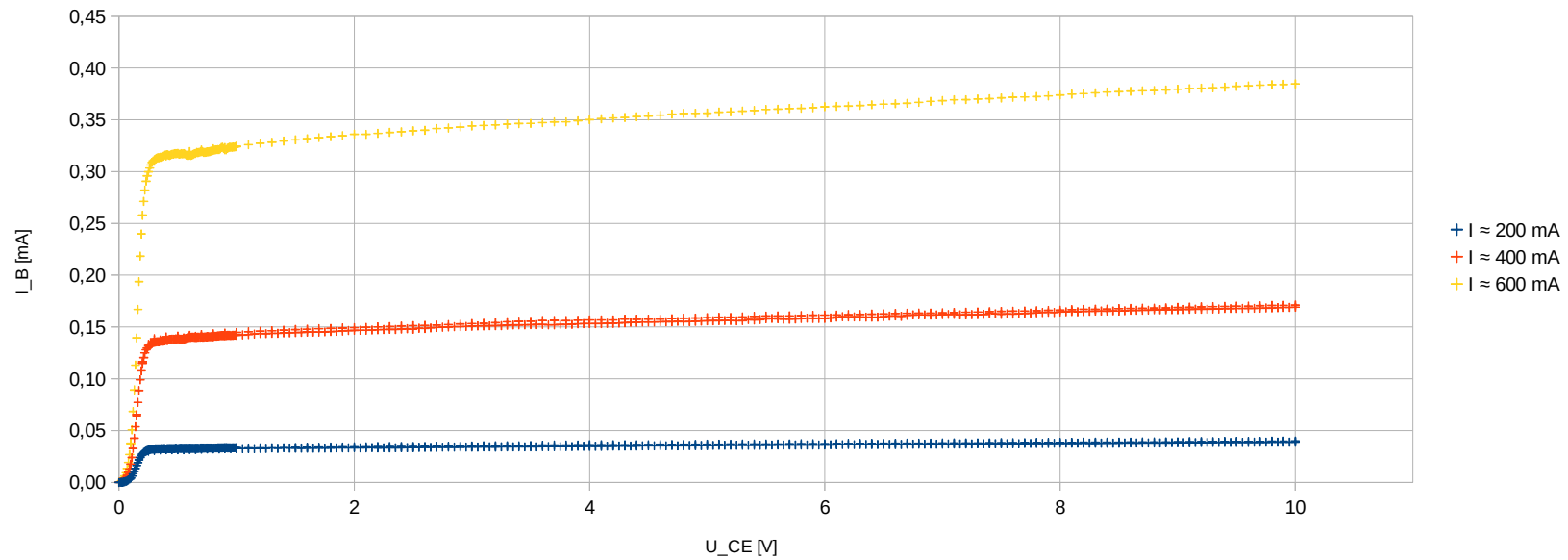
Graf č. 7:
Napětí na modré LED
× proud detektorem

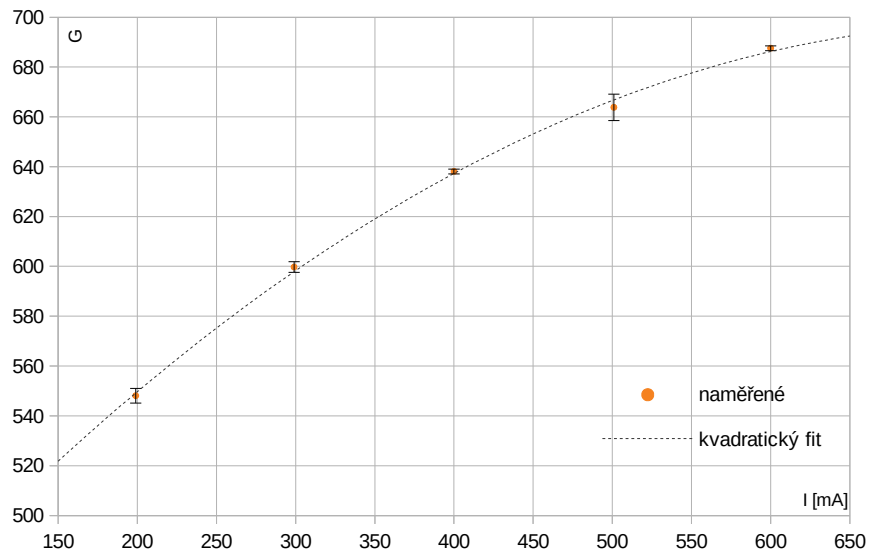
Graf č. 8:
Proud modrou LED
× proud detektorem

Graf č. 9: Proud osvětleným fototranzistorem

Graf č. 10: Zisk fototranzistoru

I [mA]	199
I_CO [μA]	35,9 ± 0,1
I_φ [nA]	65,5 ± 0,3
G	548 ± 3

I [mA]	299
I_CO [μA]	86 ± 0,3
I_φ [nA]	143,4 ± 0,05
G	600 ± 2

I [mA]	400
I_CO [μA]	157,1 ± 0,2
I_φ [nA]	246,2 ± 0,2
G	638 ± 1

I [mA]	501
I_CO [mA]	0,2502 ± 0,0020
I_φ [μA]	0,3769 ± 0,0001
G	664 ± 5

I [mA]	600
I_CO [mA]	0,3585 ± 0,0005
I_φ [μA]	0,5214 ± 0,0001
G	688 ± 1

Diskuse výsledků

V-A charakteristika diod je zatížená systematickou chybou způsobenou odporem vodičů a spojů v obvodu a nepřesným určením odporu dekády. Vliv této systematické chyby jsme omezili tím, že byl odpor R použit jako volný parametr regrese. U červené LED, kde byl vliv rekombinace/tunelování zanedbatelný, byl Shockleyho model v souladu s naměřenými daty. V případě modré diody už tento vliv zanedbatelný nebyl a model tak přesně nekopíruje naměřenou V-A charakteristiku. Sílu těchto vlivů je možné posoudit také na grafech statického a dynamického odporu – zatímco Shockleyho model předpovídá čistě exponenciální závislost (v semilogaritmickém grafu tedy přímkou), skutečně naměřená data na přímce striktně neleží.

Závěr

Podářilo se změřit V-A charakteristiku červené i modré LED, určit jejich statický a dynamický odpor i prahové napětí. Shockleyho model použitý při regresi byl vhodným modelem pro červenou LED, ale u modré LED už byl příliš velký vliv rekombinace/tunelování, proto model neodpovídal realitě.

Podářilo se naměřit V-A charakteristiku fototranzistoru pro tři různé úrovně osvětlení a určit zisk pro pět různých osvětlení. Závislost zisku fototranzistoru na proudu osvětlovací diodou (a tedy i přibližně na intenzitě osvětlení) lze aproximovat parabolou.

Literatura

- [1] KUDRNOVÁ, Hana et al. (5) Charakteristiky optoelektronických součástek. *Základní fyzikální praktikum: ... vše o fyzikálním praktiku najdete právě na těchto stránkách* [online]. Praha, 15. 3. 2018 [cit. 2019-04-25]. Dostupné z: <http://physics.mff.cuni.cz/vyuka/zfp/zadani/305>
- [2] *Kvantová optika a optoelektronika* [online]. [cit. 2019-04-25]. Dostupné z: https://physics.mff.cuni.cz/vyuka/zfp/_media/zadani/texty/txt_305.pdf
- [3] Shockley diode equation. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-01-12]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Shockley_diode_equation